

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Book Reviews	Accepted / Makale Kabul	13.06.2019
Received / Makale Geliş	22.02.2018	Published / Yayınlanma	15.06.2019

AHLAKIN DİNİ TEMELİ

Yazar: Prof. Dr. Recep KILIÇ

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2016, 197s.

İnceleyen: Hadise Betül SOYLU

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri ABD,
Kahramanmaraş / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0002-5210-347X

Ahlakın dini temeli adlı eser, giriş ve sonuç bölümleri hariç genel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde iki temel başlıkla üzerinde durmak istediği konuyu ele almıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü bölümde giriş bölümünde ahlakı bir temele dayandırma problemi adlı başlıkta verdiği sınıflamaları ayrıntılı olarak işlemiş ve bu bölümlerden sonra sonuç kısmını yazmıştır. Sonuç kısmından sonra ek bölüm olarak Çağdaş İngiliz Ahlak Felsefesinde Olgu-Değer Problemi başlığı altında detaylı bir şekilde konuyu açıklayarak kitabı tamamlamıştır. Bu başlıkta yazarımız felsefe tarihi boyunca geliştirilmiş ahlak teorileri arasından bazılarının üzerinde ana hatları itibari ile durarak, felsefi bir disiplin olarak ahlakın nasıl ele alındığını göstermeye almıştır. Başlangıç itibariyle ahlakın kelime yapısı ve terim anlamlarından bahsettikten sonra demek ki ahlak hadisesi üzerinde felsefi olarak düşünmeye, ahlak felsefesi diyoruz der ve ahlak ile sadece felsefe değil, ilim ve dinin de ilgilendiğini belirtir.

Yazar giriş bölümünde, İlimin ahlaka yaklaşımı tasvir edici bir tarzda olmuştur. Bu, ahlak fenomenlerinin bir antropolog, tarihçi, psikolog ve sosyolog tarafından tecrübi, tarihi ve ilmi olarak ele alınışı demektir. Dinin ahlaka yaklaşımı ise farklı bir tarzda olur. Din ahlaka kural koyucu bir tarzda yaklaşır. Burada, nelerin iyi, nelerin kötü olduğu dini otorite tarafından bildirilir, yapılması ve yapılmaması gereken hususlar belirlenir ve insanın bunlara dikkat etmeleri, uymaları istenir. (s.13)

Felsefenin ahlaka yaklaşımı ile hem kural koyucu hem de analitik bir tarzda olur. Sadece neyin iyi ve doğru olduğunu değil, nasıl iyi bir insan olunacağını da göstermeye çalışılır. Demek ki filozof, bir ahlak teorisi geliştiren kişidir. (s.14)

Felsefe tarihi boyunca farklı temellendirmeler yapılmıştır, ahlaka temel olarak düşünülen esaslar önce 'din' ve 'din dışı' olmak üzere ikili bir sınıflandırma yapılmıştır. (s.22) Ahlakın din ile temellendirilmesi ise, her dönemde farklı filozoflarca değişik şekillerde yapılmıştır. Din ile temellenen ahlak teorilerinin temel kaynağı, Tanrının varlığı ve vahiy gerçeğidir.

Birinci bölümde yazar, Aristo, Kant, George E. Moore, Epikür, David Hume, John Stuart Mill gibi filozofların ahlakı din dışı unsurlara dayandıran teorilerinden bahsetmektedir. Aristo, ahlak teorisini akıl ile temellendirmektedir, O'nun ahlak felsefesi gayecidir ve Aristo'ya göre doğru bilgi insanı mutlu kılar, insanı mutlu kılan bilgiler de "iyi"dir ve ancak iyi olan bilgi ahlaki olabilir. Demek ki ancak akı kullanarak doğru bilgiye ve ahlaki olana ulaşabiliriz. Kant'ın ahlaki görüşünü ise "ödev" kavramı şekillendirir. Immanuel Kant'a göre insanın en temel ödevi "iyiyi isteme" dir. Birey ancak bir davranışı sadece iyi olduğu için gerçekleştirirse ahlaki davranmış olur. George Moore ise sezginin yani akıl dışı yöntemlerle kavramanın ahlaki davranışla benzeştiği görüşünden hareket etmektedir. Epikür, David

Hume ve John S. Mill ise salt aklın ahlaki bilginin kaynağı olamayacağı duyularımızın da devreye sokularak ancak mutluluğun kaynağı olan ahlaki bilgiyi elde edebileceğimizi savunur.

İkinci bölümde, ahlaki dini referanslarla temellendiren teoriler ele alınmıştır. Mu'tezile'ye göre insanın iyi ve kötü davranışı arasında tercih yapması gerekir. Fiilleri yaratan Allah değil kulun kendisidir. Bu fiili yaratacak gücü kula Allah vermiştir. (s. 86) Mutezile bir davranışın ahlaken iyi veya kötü olduğuna karar verirken o davranışın sağladığı menfaat ile sebep olduğu zararı esas alır. Ayrıca insan aklının, fiillerin doğuracağı menfaat ile zararı ölçebileceği güçte olduğuna inanmaktadır. Bir davranışın ahlaki kötülüğünün nihai ölçüsü olarak acı ve ıstırapı kabul eden Mu'tezile, bu noktada ahlaki duygu ile temellendiren hedonist teorilerle aynı konumda gözükmese de, zulmün tarifine 'hak edilmemiş olma' prensibini de getirerek bu durumdan kurtulur. (s. 90)

Eş'ari ise, ahlak teorisini vahiy ile temellendirir. İnsan davranışlarına ilişkin ahlaki değerler, ancak ilahi buyruklarla belirlenmekte ve değerlerin bilgisi sadece vahiy ile elde edilmektedir. İnsan aklının, neyin iyi neyin kötü olduğunu anlama gücü olmadığı gibi iyi ve kötü kavramlarına muhteva kazandıran da bizzat Allah olmaktadır. Buna göre ahlaki iyi Allah'ın emrettiği, kötü ise yasakladığıdır. (s. 99)

Maturidi'ye göre insan fiillerini yaratan Allah'tır. Çünkü ona göre 'Sizi ve yaptıklarınızı Allah yaratmıştır' (37/9) ayetinden bu durum açıkça anlaşılır. Aynı zamanda 'insan fiillerinin bazıları iyi bazıları kötüdür. Fakat insan önceden fiilinin iyi veya kötü netice vereceğini bilemez.' fikri de fiilleri yaratanın Allah Teâlâ olduğunun kanıtıdır. (s. 109) Her ne kadar fiilleri yaratan Allah olsa da, fiili gerçekleştirip gerçekleştirilmemekte insan özgürdür. Vahyin koyduğu ahlaki hükümlerle, aklen sabit olan hükümler arasında herhangi bir çelişki yoktur. Temel ahlak ilkelerini insan akıl ile belirler.

Üçüncü bölümde yazar, din-dışı temellere dayanan ahlak felsefeleriyle, dini temele dayanan ahlak teorilerinin karşılaştırmasını yapmaktadır. Yazar dini temelin ahlakta ne gibi önemi olduğunu sorgulamış ve önemini hangi yönlerden kendini gösterdiğini belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca ahlak teorileri, ahlak ilkeleri ve sonuçları da detaya inilmeden anlatılmaya çalışmıştır.

Din ile temellenen ahlak teorilerinin hepsinde ahlaki değerlerin kaynağı mutlak varlık olan Allah'tır. Mutlak varlığın her şeyi mutlak olduğundan, koyduğu değerler de mutlak olmakta; böyle değişmez ve sabit değerlere bağlı olarak ortaya çıkan ahlak ilkeleri de evrensel olmaktadır. (s. 143) Din ile temel dönmeyen teorilerin hemen hepsinde eksik olan unsur, ahlak ilkeleri belirlenmesinde zaman ve zemine göre değişmeyen, vahiy gibi sabit bir ölçütün olmayışıdır. Böyle sabit bir ölçüden yoksunluk ise, ahlaki rölativizm ve şüpheciliği davet etmektedir. Din ile temellenen ahlak teorisinde, ahlak ilkeleri ile sadece bir şeyler buyurulmakla kalınmamakta, aynı zamanda bu ilkelere uygun hareket edenlere sevap vaat edilmekte; uygun hareket etmeyenler ise ceza (ikab) ile korkutulmaktadır. Dolayısıyla ahlaken iyi olan bir şey dinen sevap, kötü olan da dinen günah olmaktadır. Bir başka ifade ile din ile temellenen teoride 'yapmalısın' buyruğu, sadece ahlaki bir yükümlülüğü değil, aynı zamanda dini bir vecibeyi de ifade etmektedir. Demek ki dini temel, ahlaki sahaya dindışı hiçbir temelin sağlamayacağı bir boyut getirmektedir. Bu boyut, hürmet duyulan, hem sevgi hem de korku objesi olan, bütün bunların yanında, emirlerine tapınmak seviyesinde saygı duyulup itaat edilen mükemmel sıfatların hepsini kendinde toplayan ve varlığı zorunlu olan Allah'a inanç boyutudur. Adı geçen inanç boyutu, akılla değerlendirilip sevgi ile kabul edilen Mutlak ve Aşkın varlık olan Allah'ın otoritesini ön plana çıkarır. Bu ise, ahlaki tabloyu tamamen değiştiren bir durumdur. Bu konuda, Warnock'un şu ifadelerine katılmamak mümkün değildir. "Eğer otorite yoksa gerçekte buyruk da yok demektir. Eğer Allah yoksa her şey mübahdır demek de doğrudur. Elbette bu, Allah yoksa ahlaken hiçbir şey ne doğru, ne de yanlıştır demek anlamında değil, fakat hiçbir şey emredilmemiş, hiçbir şey de yasaklanmıştır manasındadır." (s. 143-144)